

Антон Чалий – аспірант, Інститут педагогіки НАПН України, Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: педагогіка вищої школи; сучасна дидактика; індивідуалізація навчання студентів в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня освіти.

 a.chalyi@gmail.com

 <https://orcid.org/0009-0003-3299-1515>

УДК 378.22:147

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-1-97-103>

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Анотація. Сучасні реалії функціонування освітньої системи в Україні визначають необхідність її швидкої протидії негативним впливам, що викликані військовою агресією російської федерації. На часі актуальними є питання діагностування та компенсації освітніх втрат здобувачів освіти (на всіх рівнях її здобуття) і налагодження стабільного (пристосованого до наявних умов військового стану в країні), результативного освітнього процесу в закладах вищої освіти. Опанування майбутніми фахівцями комплексу психолого-педагогічних дисциплін у процесі їхньої магістерської підготовки не є винятком. Вирішенню зазначених завдань української освіти значно сприяє індивідуалізація навчання. Вона дає змогу мінімізувати суперечності між педагогічною підготовленістю майбутніх викладачів закладів вищої освіти та необхідним рівнем їхньої педагогічної компетентності для ефективної професійно-педагогічної діяльності. Розроблення цього питання на теоретичному рівні та імплементація відповідних новацій у практику вищої школи має покращити рівень педагогічної освіченості магістрів (насамперед, непедагогічних спеціальностей), а отже, у перспективі, підвищити рівень якості вищої освіти в Україні загалом.

Вивчення теоретичних і практичних напрацювань із зазначеного питання свідчить про значну увагу науково-педагогічної спільноти до проблеми індивідуалізації у вищій освіті. Проте, питання індивідуалізації навчання саме психолого-педагогічних дисциплін в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня освіти не є ґрунтовно дослідженим.

У статті надано загальну характеристику комплексу психолого-педагогічних дисциплін, що викладаються в магістратурі українських закладів вищої освіти, розкрито сутність поняття «індивідуалізація навчання» відповідно до сучасної освітньої парадигми та висвітлено доцільність індивідуалізації навчання психолого-педагогічних дисциплін магістрів під час їхньої підготовки у вищій школі.

Ключові слова: індивідуалізація навчання; індивідуальний підхід; принцип індивідуалізації навчання; індивідуальна освітня траєкторія студента; освітній процес; другий (магістерський) рівень освіти; психолого-педагогічні дисципліни; педагогічна освіта.

Постановка проблеми. Визначена Україною спрямованість на входження вітчизняної системи освіти до західноєвропейського освітнього простору, а також глобалізація й інформатизація сучасного суспільства, є поштовхом до значних змін у системі вищої освіти. Відповідно до сучасних вимог обов'язковою складовою магістерської освіти є професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців, яка передбачає формування в студентів компетентності з подальшої викладацької діяльності у вищій школі. Педагогічна освіта також значно сприяє розвитку позитивного ставлення людини до освіти, внутрішньої мотивації до науково-педагогічної практики, усвідомленню суб'єктності як викладацької, так і навчальної діяльності.

Протягом останніх десятиліть усе більшої цінності в суспільстві набуває педагогічна освіта як одна з обов'язкових складових успішного формування професійної особистості за будь-яким напрямом діяльності. Отже, на часі є розроблення як дидактичних, так і методичних аспектів педагогічної освіти магістрів.

У контексті постійних динамічних освітніх змін в Україні, обумовлених як сталими процесами розвитку й оновлення освітньої системи відповідно до потреб суспільства, так і непередбачуваними глобальними впливами (військова агресія російської федерації, пандемія Covid), потребують модернізації концепція та модель педагогічної освіти, її зміст, форми і методи, психолого-організаційні, дидактичні та методичні умови їх упровадження в практику роботи закладів вищої освіти. Індивідуалізація навчання психолого-педагогічних дисциплін характеризується суттєвим дидактичним потенціалом щодо виявлення та компенсації наявних освітніх втрат студентів у вищій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Індивідуалізація навчання як психолого-педагогічна проблема не є інноваційною. Цьому питанню присвячені праці класиків педагогічної думки Ж. О. Декролі, А. Дістервега, Дж. Дьюї, Я. Коменського, Дж. Локка, М. Монтесорі, Й. Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинського, А. Фер'єра. Водночас, вона не втрачає своєї актуальності та є темою багатьох сучасних педагогічних досліджень, зокрема в контексті педагогіки вищої школи (праці вітчизняних учених: С. Алексєєвої, Н. Арістової, В. Галузинського, Т. Годованюк, С. Гончаренка, І. Зязюна, І. Каньковського, О. Малихіна, О. Пехоти, Р. Попова, С. Сисоевої, М. Солдатенко, О. Топузова; а також зарубіжних: В. Algozzine, К. Anderson, S. Yeh, С. Connog, A. Lapada, G. Holec).

Водночас, питання індивідуалізації навчання саме психолого-педагогічних дисциплін в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня освіти не є ґрунтовно дослідженим.

Метою статті є презентація розуміння суті поняття «індивідуалізація навчання» в контексті сучасної освітньої парадигми й висвітлення доцільності та перспективності індивідуалізації навчання психолого-педагогічних дисциплін в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасна психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців як інваріантна складова освітнього процесу здобувачів другого (магістерського) рівня освіти є багатовимірним освітнім феноменом, який інтегрує систему занять з психолого-педагогічних дисциплін з науково-дослідною роботою студентів з педагогіки вищої школи та їхньою педагогічною практикою.

Зміст психолого-педагогічних дисциплін з підготовки магістрів передбачає:

- ґрунтовні загальні педагогічні знання, уміння, навички (які студент накопичує в процесі опанування ключових психолого-педагогічних дисциплін);
- специфічні педагогічні знання, уміння, навички відповідно до його фахової спрямованості (навчальні дисципліни за вибором і факультативні курси);
- особистісно значущі педагогічні знання, уміння, навички, які визначаються інтересами студентів, спрямовані на розвиток індивідуального стилю педагогічної діяльності та творчих здібностей магістрів (опановуються під час самостійної й індивідуальної навчально-пізнавальної діяльності студентів).

Опанування зазначеного змісту згідно з вимогами сучасної освітньої парадигми має забезпечувати становлення особистісно зрілого викладача закладу вищої освіти: відповідальної люди-

ни, здатної до виконання всіх педагогічних функцій, а також розвитку й удосконалення власних педагогічних умінь і навичок, самореалізації впродовж життя.

Досягнення компетентнісного результату педагогічної освіти можливе за умови її реалізації в контексті студентоцентризму (Кремень, 2011) із дотриманням принципів «гуманістичної спрямованості, науковості, цілісності, інтегративності, контекстності, індивідуалізації, технологічності, єдності, наступності, неперервності і варіативності навчання, іманентності розвитку особистості майбутнього педагога» (Мачинська, 2013, с. 40). Зокрема, принцип індивідуалізації забезпечує врахування особистісних якостей, наявних освітніх досягнень, світогляду та ерудованості студента, а також його здібностей та інтересів в освітньому процесі та під час визначення очікуваних результатів навчання. Він передбачає забезпечення можливості вибору/корегування мети, змісту, форм, методів і засобів навчання відповідно до індивідуальних особливостей студента; побудову та реалізацію індивідуальної траєкторії навчання та визначення темпу навчання відповідно до наявних у нього потреб; організацію систематичного формульовального та рівневого контролю за навчально-пізнавальною діяльністю студента.

Н. Арістова, Т. Засєкіна, О. Малихін, Р. Попов, О. Топузов розглядають індивідуалізацію як сукупність дій педагога, які передбачають планування та здійснення освітнього процесу з урахуванням індивідуальних потреб студента, його сильних сторін та інтересів (Торізов та ін., 2022, с. 561). О. Антонова, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, Н. Сидорчук зазначають, що поняття «індивідуалізація» може бути цілісно охарактеризоване поєднанням/взаємодоповненням його трактувань у трьох площинах. З психолого-педагогічної точки зору воно визначається як «організація навчання, яка заснована на створенні оптимальних умов для виявлення задатків, розвитку здібностей та інтересів» кожного здобувача освіти; з соціальної точки зору – як «цілеспрямований вплив на формування творчого, інтелектуального, професійного потенціалу суспільства»; з дидактичної – «вирішення актуальних освітніх проблем шляхом створення стратегії, побудови інноваційної системи навчального процесу або особливої форми його організації» (Дубасенюк, 2003, с. 88–89). У педагогічних джерелах індивідуалізація також розглядається як спосіб реалізації індивідуального підходу до навчання; освітня технологія, основою якої є принцип індивідуалізації; організаційно-управлінські заходи, що забезпечують індивідуальний підхід тощо (Годованюк, 2010, с. 12–13).

Поняттю «індивідуалізація навчання» також властивий плюралізм. Так, С. Алексєєва розглядає його як «психолого-педагогічний підхід, який упорядковує освітній процес відповідно до індивідуальних особливостей розвитку життя кожної особистості» (Алексєєва, 2022, с. 1). Л. Смально акцентує увагу на інтеграції колективних та індивідуальних форм роботи студентів і визначає індивідуалізацію навчання як принцип зв'язку індивідуального з колективним (Смально, 2000). О. Барановська характеризує індивідуалізацію навчання як «особливу організацію навчального процесу в колективі, яка спрямована на здійснення вимог індивідуального підходу», діяльність суб'єктів освітнього процесу на всіх етапах навчання (Барановська, 2020, с. 10–11). У дослідженні Т. Годованюк зібрані такі трактування терміну «індивідуалізація навчання» в закладі вищої освіти, як:

- «максимальне наближення процесу навчання до оптимальної моделі, коли кожен студент працює в зручному для нього темпі, манері, що відповідають його загальній підготовці, здібностям, обсягу оперативної пам'яті, рисам характеру й емоційному стану»;
- «систематичний педагогічний процес, спрямований на озброєння студентів глибокими знаннями, професійними вміннями та навичками, на розвиток їхньої творчої особистості з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей і рівня підготовленості кожного з них»;
- «роботу [педагога] по виявленню та формуванню індивідуальності, яка б неодмінно передбачала активне включення самого студента в цей процес... допомозі студентові розкрити як для себе, так і для інших ті свої особливі якості, які в ньому закладені» (Годованюк, 2010, с. 19–20).

Н. Мачинська, досліджуючи питання педагогічної освіти студентів непедагогічного профілю, розглядає «індивідуалізацію навчання» у двох аспектах: «як процес (суб'єктно-особистісна зорієнтована діяльність, яка пов'язана з психологічними потребами і мотивами особистості) і як форму (це способи індивідуально-особистісних варіантів досягнення цілей навчання)» (Мачинська, 2013, с. 332).

Індивідуалізація навчання передбачає тривалу та систематичну роботу педагога з адаптації завдань і окремих аспектів змісту навчально-виховної та розвивальної роботи до потреб, здібностей, інтересів суб'єктів освітнього процесу; обов'язкове узгодження цілей і змісту навчання з динамікою освітніх результатів студентів; використання різноманітних форм, методів і засобів навчальної роботи. Реалізація індивідуалізації навчання психолого-педагогічних дисциплін в освітньому процесі здобувачів другого (магістерського) рівня освіти здійснюється переважно через індивідуальну та самостійну роботу студентів. Зазначимо, що ці види діяльності є основою сучасної вищої освіти й охоплюють значну частину навчального навантаження студентів. Вони забезпечують реалізацію пізнавальної, самостійної, прогностичної, корегувальної та виховної функцій. Пізнавальна функція самостійної й індивідуальної роботи студентів з психолого-педагогічних дисциплін визначається засвоєнням майбутнім фахівцем систематизованих знань із цих дисциплін, самостійна – полягає у формуванні здатності та готовності до самостійної навчальної та подальшої викладацької діяльності; прогностична – передбачає розвиток умінь своєчасно передбачати й оцінювати процес виконання завдання й очікуваний результат; корегувальна – полягає у формуванні вміння вчасно корегувати свою навчальну/викладацьку діяльність; виховна – характеризується розвитком самостійності, ініціативності, креативності та відповідальності як рис характеру студента.

Індивідуалізація навчання психолого-педагогічних дисциплін у магістратурі реалізується на засадах ґрунтовної бакалаврської підготовки. Це дає змогу майбутнім фахівцям адаптуватися до подальшої викладацької діяльності вже в процесі навчання. Водночас, наявні складності з діагностуванням індивідуальних особливостей студентів – актуальною є потреба розроблення відповідного критерійно-діагностувального інструментарію з урахуванням специфіки фахової підготовки студентів різних спеціальностей, методичних рекомендацій щодо їхнього застосування й подальшого опрацювання отриманих результатів. Уваги потребують питання технологізації врахування зазначених діагностик в індивідуальній і самостійній навчальній діяльності студентів, насамперед, визначення конкретних очікуваних результатів за проблемними складовими педагогічної підготовки студента та контроль їх досягнення.

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок. Опанування майбутніми фахівцями психолого-педагогічних дисциплін протягом навчання в магістратурі має передбачати варіативність змісту педагогічної освіти; реалізацію індивідуалізації та диференціації освітнього процесу; здійснюватися з використанням сучасних форм, методів і засобів навчання; включати широкий спектр новітніх технологій навчання. Індивідуалізація навчання є одним зі стрижневих чинників, який сприяє вирішенню нагальних проблем української освіти, пов'язаних із необхідністю компенсації освітніх втрат. Вона дає змогу мінімізувати суперечності між педагогічною підготовленістю майбутніх викладачів закладів вищої освіти й очікуваннями держави і суспільства щодо результатів їхньої діяльності. Розроблення цього питання на теоретичному та практичному рівнях має значно покращити рівень педагогічної освіченості магістрів (насамперед, непедагогічних спеціальностей), а отже, у перспективі, підвищити рівень якості вищої освіти в Україні загалом.

Використані джерела

Алексеева, С. В. (2022). Сучасні аспекти індивідуалізації навчання у закладах загальної середньої освіти в умовах інформатизації. *Педагогічні науки: Теорія та практика*, (1(40)), 11–16. https://lib.iitta.gov.ua/730650/1/Алексеева%20_стаття.pdf

- Барановська, О. В. (2020). Індивідуалізація навчання як психолого-педагогічна проблема. *Стан освітнього процесу в умовах викликів сьогодення*, 9–11. <https://researcheurope.org/wp-content/uploads/2021/02/re-12.02.21.pdf#page=9>
- Годованиук, Т. Л. (2010). *Індивідуальне навчання у вищій школі*. Київ: НПУ імені Драгоманова. https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/6908/1/Hodovaniuk_5.pdf
- Дубасенюк, О. А. (Ред.). (2003). *Наукова школа: Центр професійної підготовки педагогічних кадрів*. Житомирський державний педагогічний університет. <http://eprints.zu.edu.ua/12878/1/МАКЕТ%20ШКОЛА%202003.pdf>
- Кремень, В. Г. (2011). *Філософія людиноцентризму в освітньому просторі*. (2-ге вид.) Київ: Знання. <http://library.hneu.edu.ua/storage/new-arrivals-books/March2021/kremen.pdf>
- Малихін, О., & Гавриленко, А. (2018). Дидактичні умови формування індивідуальних стратегій навчання студентів філологічних спеціальностей. *Молодь і ринок*, (11(166)), 28–32. <http://repository.vsu.org/getfile.php/19114.pdf>
- Малихін, О. В., & Ліпчевська, І. Л. (2023). Сучасні форми, методи і засоби навчання у професійній підготовці майбутнього вчителя у вищій школі. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика*, 828–830. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. <http://lib.iitta.gov.ua/736308/>
- Малихін, О., & Шерстюк, Л. (2017). Соціально-педагогічні аспекти реалізації індивідуальних стратегій у професійній підготовці майбутніх викладачів філологічних спеціальностей. *Суб'єктивація процесу фахової підготовки майбутнього філолога: Теоретичні і практичні аспекти*, 432–486. Київ: НУБіП України.
- Мачинська, Н. І. (2013). *Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю*. Львів: ЛьвДУВС. https://duikt.edu.ua/uploads/1_1423_18323732.pdf
- Смалько, Л. Є. (2000). *Індивідуалізоване навчання в системі підготовки майбутнього педагога США*. [Автореф. дис. канд. пед. наук, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова].
- Топузов, О., Головка, М., & Локшина, О. (2023). Освітні втрати в період воєнного стану: Проблеми діагностики та компенсації. *Український педагогічний журнал*, (1), 5–13. <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/640>
- Топузов, О., Малихін, О., Опалюк, Т. (2018) *Педагогічна майстерність: розвиток професійно-педагогічної адаптивності та соціальної рефлексії майбутнього вчителя*. Педагогічна думка. <https://lib.iitta.gov.ua/713245/>
- Malykhin, O., Aristova, N., & Melikova, S. (2023). Developing computer engineering and information technology undergraduates' learner autonomy: Individualised instruction in english classroom. *Environment. Technologies. Resources. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*, (2), 176–181. <http://journals.rta.lv/index.php/ETR/article/view/7274>
- Topuzov, O., Malykhin, O., Aristova, N., Popov, R., & Zasiakina, T. (2022). Individualized learning in the context of blended mode of the educational process in secondary school: Challenges and expectation. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*, (1), 560–571. <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6874/5716>

References

- Aliksieieva, S. V. (2022). Suchasni aspekty indyvidualizatsii navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity v umovakh informatyzatsii. *Pedahohichni nauky: Teoriia ta praktyka*, (1(40)), 11–16. https://lib.iitta.gov.ua/730650/1/Aliksieieva%20_stattia.pdf (in Ukrainian).
- Baranovska, O. V. (2020). Indyvidualizatsiia navchannia yak psykholoho-pedahohichna problema. *Stan osvithnoho protsesu v umovakh vyklykiv sohodennia*, 9–11. <https://researcheurope.org/wp-content/uploads/2021/02/re-12.02.21.pdf#page=9> (in Ukrainian).
- Hodovaniuk, T. L. (2010). *Indyvidualne navchannia u vyshchii shkoli*. Kyiv: NPU imeni Drahomanova. https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/6908/1/Hodovaniuk_5.pdf (in Ukrainian).
- Dubaseniuk, O. A. (Red.). (2003). *Naukova shkola: Tsentr profesiinoin pidhotovky pedahohichnykh kadriv*. Zhytomyrskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet. <http://eprints.zu.edu.ua/12878/1/МАКЕТ%20ShKOLA%202003.pdf> (in Ukrainian).

- Kremen, V. H. (2011). *Filosofia liudynotsentryzmu v osvithnomu prostori*. (2-he vyd.) Kyiv: Znannia. <http://library.hneu.edu.ua/storage/new-arrivals-books/March2021/kremen.pdf> (in Ukrainian).
- Malykhin, O., Aristova, N., & Melikova, S. (2023). Developing computer engineering and information technology undergraduates' learner autonomy: Individualised instruction in english classroom. *Environment. Technologies. Resources. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*, (2), 176–181. <http://journals.rta.lv/index.php/ETR/article/view/7274> (in English).
- Malykhin, O., & Havrylenko, A. (2018). Dydaktychni umovy formuvannya indyvidualnykh stratehii navchannia studentiv filolohichnykh spetsialnosti. *Molod i rynek*, (11(166)), 28–32. <http://repository.vsu.org/getfile.php/19114.pdf> (in Ukrainian).
- Malykhin, O. V., & Lipchevska, I. L. (2023). Suchasni formy, metody i zasoby navchannia u profesiinii pidhotovtsi maibutnoho vchytelia u vyshchii shkoli. *Psykhologo-pedahohichni problemy vyshchoi i serednoi osvity v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoriia i praktyka*, 828–830. Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H. S. Skovorody. <http://lib.iitta.gov.ua/736308/> (in Ukrainian).
- Malykhin, O., & Sherstiuk, L. (2017). Sotsialno-pedahohichni aspekty realizatsii indyvidualnykh stratehii u profesiinii pidhotovtsi maibutnykh vykladachiv filolohichnykh spetsialnosti. *Subiektivatsiia protsesu fakhovoi pidhotovky maibutnoho filologa: Teoretychni i praktychni aspekty*, 432–486. Kyiv: NUBiP Ukrainy. (in Ukrainian).
- Machynska, N. I. (2013). *Pedahohichna osvita mahistrantiv vyshchykh navchalnykh zakladiv nepedahohichnoho profilu*. Lviv: LvDUVS. https://duikt.edu.ua/uploads/l_1423_18323732.pdf (in Ukrainian).
- Smalko, L. Ye. (2000). *Indyvidualizovane navchannia v systemi pidhotovky maibutnoho pedahoha SShA*. [Avtoref. dys. kand. ped. nauk, Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova]. (in Ukrainian).
- Topuzov, O., Holovko, M., & Lokshyna, O. (2023). Osvitni vtraty v period voiennoho stanu: Problemy diahnostyky ta kompensatsii. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, (1), 5–13. <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/640> (in Ukrainian).
- Topuzov, O., Malykhin, O., Opaliuk, T. (2018) *Pedahohichna maisternist: rozvytok profesiino-pedahohichnoi adaptyv-nosti ta sotsialnoi refleksii maibutnoho vchytelia*. Pedahohichna dumka. <https://lib.iitta.gov.ua/713245/> (in Ukrainian)
- Malykhin, O., Aristova, N., & Melikova, S. (2023). Developing computer engineering and information technology undergraduates' learner autonomy: Individualised instruction in english classroom. *Environment. Technologies. Resources. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*, (2), 176–181. <http://journals.rta.lv/index.php/ETR/article/view/7274> (in English).
- Topuzov, O., Malykhin, O., Aristova, N., Popov, R., & Zasiiekina, T. (2022). Individualized learning in the context of blended mode of the educational process in secondary school: Challenges and expectation. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*, (1), 560–571. <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6874/5716> (in English).

Anton Chalyi, PhD student, Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Research interests: higher school pedagogy; modern didactics; individualization of student learning in the educational process of applicants of the second (master's) level of education.

INDIVIDUALIZATION OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL DISCIPLINES LEARNING IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF SECOND (MASTER'S) LEVEL OF EDUCATION AS A PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM

Abstract. The modern realities of the functioning of the educational system in Ukraine determine the need for its rapid counteraction against the negative effects caused by the military aggression of the russian federation. The issues of rapid diagnosis and compensation of students' educational losses and the establishment of a stable (adapted to the existing conditions of the military situation in the country), effective educational process in institutions of higher education are currently relevant. Mastering of a complex of psychological and pedagogical disciplines by future specialists in the process of their master's training is no exception. Individualization of education is one of the main factors that significantly

contributes to the solution of the mentioned tasks of Ukrainian education. It also makes it possible to minimize the contradiction between the pedagogical training of future teachers of higher education institutions and the necessary level of their pedagogical competence for effective professional activity. The development of this issue at the theoretical and practical levels should improve the level of pedagogical education of masters (primarily in non-pedagogical specialties), and therefore, in the long run, raise the level of higher education in Ukraine as a whole. The study of theoretical and practical developments on the mentioned issue shows the significant attention of the scientific and pedagogical community to the problem of individualization in higher education. However, the issue of individualization of the training of psychological and pedagogical disciplines in the educational process of students of the second (master's) level of education has not been thoroughly investigated. The article provides a general description of the complex of psychological and pedagogical disciplines, included into the master's educational program of Ukrainian institutions of higher education, reveals the essence of the concept of "individualization of learning" in accordance with the modern educational paradigm, and highlights the expediency of individualizing the studying of master's psychological and pedagogical disciplines by students during their training in higher education.

Keywords: individualization of education; individual approach; the principle of education individualization; student's individual educational trajectory; educational process; second (master's) level of education; psychological and pedagogical disciplines; pedagogical education.